

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ , ਰਾਮਗੜੀਆ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਮਾਸਿਕ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ)

GURMAT SANDESH

(Monthly News Letter of Ramgarhia Association , Woolwich)

Vol.1

Aug.2002

No.4

ਗੁਰਮਤਿ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਆਗਾਜ਼ ਲਈ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਮਝ : ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ “ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ .” ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ ।

ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।

(ਪੋਸਕਸ : ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਾਰੂ, ਵੈਲਿੰਗ ਕੈਟ।)

ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਲਿਖਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਲਈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਦਰੋ ਸੁਦੀ ੧, ੧੬੬੧ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਬਾਪੇ ਗਏ ਸਨ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਤੋਂ ਲਾਉਣਾ ਆਰੰਭਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਤਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ, ਛੰਤ ੫੮੯੪ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ੩੧ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੌਦਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭਾਵ ਸਦਾ ਰਾਹਉ ਦੀ ਸਤਰ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ੭ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ੧੫ ਭਗਤਾਂ, ੧੪ ਭੱਟਾਂ ਆਦਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸਤਰਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਛੱਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਦ, ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ, ਛੰਤ, ਪਾਉਂਤੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ) ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (੫ਵਾਂ ਭਾਗ) ੯੪੭	੨, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (ਕੇਵਲ ਸਲੋਕ) ੬੩
੩, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਲਗਭਗ ੬ਵਾਂ ਭਾਗ) ੮੬੯	੪, ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ (੮ਵਾਂ ਭਾਗ) ੬੩੮
੫, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (੫ ਵੇਂ ੨ ਭਾਗ) ੨੩੧੩	੬, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ੧੧੫
੭, ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਤ, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੩, ਪਦ ੮	੮, ਸਪਨਾ ੧
੯, ਸੁੰਦਰ, ਰਾਮਕਲੀ ਸਦ, ਪਦ ੬	੧੦, ਸੂਰਦਾਸ ੨
੧੧, ਸੈਣ ੧	੧੨, ਕਬੀਰ ਜੀ ੫੩੪
੧੩, ਜੈ ਦੇਵ ੨	੧੪, ਤਿਲੋਚਨ ੫
੧੫ ਧੰਨਾ ੪	੧੬, ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ ੬੨
੧੭, ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ੧	੧੮, ਪੀਪਾ ੧
੧੯, ਫਰੀਦ ਜੀ ੧੨੩	੨੦, ਬੈਣੀ ੩
੨੧, ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੈਯੇ ੧੨੩	੨੨ ਭੀਖਣ ੨
੨੩, ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਨਾਮ, ਸਲੋਕ ੩	੨੪, ਰਵਿਦਾਸ ੪੦
੨੫, ਰਾਮਾਨੰਦ ੨	

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਏ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

੧, ਰਾਗ ਸਿਰੀ ਰਾਗ।	੨, ਰਾਗ ਮਾਝ।	੩, ਰਾਗ ਗਾਉਤੀ।	੪ ਰਾਗ ਆਸਾ।	੫, ਰਾਗ ਗੁਜਰੀ।	੬, ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ।
੭, ਰਾਗ ਬਿਹਾਗੜਾ।	੮, ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ।	੯, ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ।	੧੦, ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ।	੧੧, ਰਾਗ ਜੈਤਸਰੀ।	੧੨ ਰਾਗ ਟੋਡੀ।
੧੩ ਰਾਗ ਬੈਰਾਤੀ।	੧੪ ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ।	੧੫ ਰਾਗ ਸੂਹੀ।	੧੬ ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ।	੧੭, ਰਾਗ ਗੋਡ।	੧੮ ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ।
੧੯, ਰਾਗ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ।	੨੦ ਰਾਗ ਮਾਲੀ ਗਾਉਤੀ।	੨੧ ਰਾਗ ਮਾਧੂ।	੨੨ ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ।	੨੩ ਰਾਗ ਕੈਦਾਰਾ।	੨੪ ਰਾਗ ਭੈਰਉ।
੨੫ ਰਾਗ ਬਸੰਤ।	੨੬ ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ।	੨੭ ਰਾਗ ਮਲਾਰ।	੨੮ ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ।	੨੯ ਰਾਗ ਕਲਿਆਨ।	
੩੦ ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ।	੩੧ ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ।				

ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਮੌਸਮ, ਖੇਤਰ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਣਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਛੰਦ-ਬੰਦੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਚਲਦੀ, ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਆਦਿ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। (ਪੂਰਾ ਵਿਸਤਾਰ ਇੱਕ ਵੱਖ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਭਗਤ-ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਭਾਗ ਤੋਂ ਵੀ ਥੋੜੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੱਲੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਕੁਲ ਭਗਤ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਡਾਕਟਰ ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਗਤ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਕਰੀਬਨ ੭੪ ਸਿਰਲੇਖ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਅੰਕਿਤ ਹਨ:

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ਆਰਤੀ, ਅਲਾਹਣੀਆਂ, ਅਨੰਦ, ਅੰਜਲੀ (ਅੰਜਲੀਆਂ), ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ, ਇਕ ਤੁਕੇ, ਏਕੁ ਸੁਆਨੁ ਕੈ ਘਰ ਗਵਣਾ, ਸੋਦਰ, ਸੋ ਪੁਰਖੁ, ਸੋਹਿਲਾ, ਸੋਲਹੇ ਸੁਪ, ਸੁਪ ਕੀਰੇ, ਮੁਖੰਮ, ਸੁਚਜੀ, ਸਦ, ਸਿਪ ਗੋਸਟਿ, ਸ਼ਬਦ, ਸੁਖਮਨੀ, ਸਲੋਕ, ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ, ਸਵਯੇ (ਸਵੈਈਏ), ਕੁਚਜੀ, ਕਾਫੀ, ਕਰਹਲੇ, ਗੁਣਵੰਤੀ, ਗਾਥਾ, ਘੋੜੀਆਂ, ਘਰ, ਚਉਪਦੇ, ਚਉਤੁਕੇ, ਚਉਬੋਲੇ, ਛਿਪਦੇ, ਛਿੰਜ, (ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਜਾਰੀ)

ਇੱਕ ਗੱਲ ਜੋ ਮੰਨ ਲੈਂਗੇ।

ਜੇ ਕਰ ਆਪ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਰਾ ਵਿਚਾਰਨਾ ਕਿ: ਦੁਹਰਾਉ ਹਰ ਸਵੇਰ ਵਾਂਗ ਸਜਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਮੰਨ ਉਕਤਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ !

ਛੰਤ (ਛਨੰਤ), ਛਕਾ, ਜਪੁ, ਨੀਸਾਣ, ਜੁਮਿਲਾ, ਜਤਿ, ਡਖਣੇ, ਤਿਪਦੇ, ਤਿਤੁਕੇ, ਥਿਤੀ, ਦੁਪਦੇ, ਦੁਤੁਕੇ, ਦਿਨ ਰੈਣ, ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ, ਦਖਣੀ ਧੁਨਾਂ, ਪਉੜੀ, ਪੰਚਪਦੇ, ਪਹਿਰੇ, ਪੜਤਾਲ, ਪਟੀ ਲਿਖੀ, ਪਦੇ, ਪਟੀ, ਫੁਨਹੇ, ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਬਿਹੜੇ, ਬਾਰਹ ਮਾਹ, ਮੰਗਲ, ਮਹਲੁ, ਮੁੰਦਾਵਣੀ, ਯਾਨਤੀਏ ਕੈ ਘਰ ਗਾਵਣਾ, ਰਤੀ, ਰਾਗ, ਰਾਗ ਮਾਲਾ, ਰਹੋਏ ਕੈ ਛੰਤ ਕੇ ਘਰ, ੧ਰਹਾਉ, ਲਾਵਾਂ, ਵਾਰ, ਵਾਰ ਸਤ। (ਇਹ ਸਿਰਲੇਖ ਡਾ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ, 'ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਚੌਥੀ ਛਾਪ, ੧੯੫੫, ਸਫੇ ੧੪੩-੧੪੪ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਹਰੀ - ੮੩੪੪	ਰਾਮ - ੨੫੩੩	ਪ੍ਰਭੂ - ੧੩੭੧	ਗੋਪਾਲ - ੪੯੧	ਗੋਬਿੰਦ - ੪੭੫	ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ - ੩੨੪	ਕਰਤਾ - ੨੨੮
ਠਾਕੁਰ - ੨੧੬	ਦਾਤਾ - ੧੫੧	ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ - ੧੩੯	ਮੁਰਾਰੀ - ੯੭	ਨਾਰਾਇਣ - ੮੫	ਅੰਤਰਯਾਮੀ - ੬੧	ਜਗਦੀਸ਼ - ੬੦
ਸਤਨਾਮ - ੫੯	ਮੋਹਨ - ੫੪	ਅੱਲਾ - ੪੬	ਭਗਵਾਨ - ੩੦	ਨਰਹਰੀ - ੨੯	ਮੁਕੰਦ - ੨੮	ਮਾਧਵ - ੨੭
ਪਰਮਾਨੰਦ - ੨੨	ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ - ੨੨	ਸਰਗਪਾਰੀ - ੨੧	ਵਿੱਠਲ - ੨੦	ਬਨਵਾਰੀ - ੧੫	ਨਰ ਸਿੰਘ - ੧੫	ਦਮੋਦਰ - ੧੫
ਮਧਸੂਦਨ - ੯	ਰਘੂਨਾਥ - ੭	ਪਾਵਨ - ੬	ਸਾਰੰਗਪਾਰ - ੩	ਅਚਯੁਤ - ੩	ਰਘੂਰਾਇ - ੨	ਗੋਪੀਨਾਥ - ੨

ਗੋਵਰਧਨਪਾਰੀ - ੨ (ਕੁਲ ਜੋੜ: ੧੫੦੧੨ - ਭਾਈ ਕੰਨ੍ਹਈਆ ਸੇਵਾ ਜੋਤੀ, ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੮੭ - ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ)

ਇਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਨਾ ਕੇਵਲ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰਵੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੀਕ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸੂਫੀ, ਸਿੱਖ ਛੱਤੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਇਕਸੁਰ ਹਨ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਰ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਲੋਕਿਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪਾਰਲੋਕਿਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਚਣ ਦੇ ਤਿਨ ਹੀ ਦਰਜੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਧਾਰਨ ਅਧਿਐਨ ਹੈ ਜਾਂ ਪਾਠ ਹੈ। ਪਾਠ ਤੋਂ ਅਧਿਐਨ ਤੀਕ ਅਨੇਕ ਦਰਜੇ ਹਨ, ਹਰ ਕੋਣ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ ਤੋਂ ਅਧਿਐਨ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਠ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਆਏ ਵਿਚ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕਿਨੇ ਕਾਂਡ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਬਾਹਰਲਾ ਸਰੂਪ ਕੀਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਰੀਕੀਆਂ ਕੀ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਕੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਫਲਸਫਾ, ਉਸ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਆਤਮਾ ਕੀ ਹਨ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਦਰਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਮਣੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਜੋ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਜੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜੋ ਅੰਦਰਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲਭਿਆ ਜਾਏ। ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੀਦਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਫਤਹਿ ਲਈ ਜ਼ਿਮਾਦਾਰੀ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੇਤਨਤਾ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਚੇਤਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਥੇ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਵੀ ਕਹਿਣ ਮਾੜਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚੇਤਨਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹ ਵਿਧਾਨਾਂ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੇ ਵਧ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਦੇ ਬਚਨ ਉਸ ਧਰਮ-ਅਚਾਰਯ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬੀ ਰਹਿਨੁਮਾ ਵਲੋਂ ਖੁਦ ਸੰਭਾਲੇ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਕਈ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਬਾਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਲੋਂ ਅਜਹੇ ਜਤਨ ਹੋਏ, ਪਰ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਇਸ ਪੱਖੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਖੁਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ। ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਲਫ ਨੇ ਇਸ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਜੋਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ:-

The Sikh religion differs as regards the authenticity of its dogmas from most other great theological systems. Many of the great teachers the world, has known have not left a line of their own composition, and we only know what they taught through tradition or second hand information. If Pythagoras wrote any of his tenets, his writings has not descended to us, we know the teachings of Socrates only through the writing of Plato and Xenophon. Buddha has left no written memorial of his teachings.

Kung fu-tze, known to Europeans as Confucius, left no moral and social system. The founder of Christianity are obliged to trust to the Gospels according to Matthew, Mar, Luke and John. The Arabian Prophet did not himself reduce to writing the chapters of the Quran. They were written or compiled by his adherents and followers. But the composition of the Sikh Gurus are preserved and we know at first hand what they taught. They employed the vehicle of verse, which is generally unalterable by copyists, and we even become in time familiar with their different styles. (The Sikh Religion Introduction, III by M.A. Macauliffe)

ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਣਾ ਤੇ ਲਿਖਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧ। ਇਤਨੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਣਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰਾਂ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਜਿਠਿਆ। ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਚਣਾ ਮੁਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਆਮ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਬੋਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੋਮੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾ: ਸੁਖਾ, ਮਨਸਾ ਰਾਮ, ਹਰੀਆ ਤੇ ਸੰਤ ਰਾਮ ਆਦਿ ਚਾਰ ਲਿਖਾਰੀ ਹੋਰ ਵੀ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਣੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। * (* ਸਾਹਿਬ ਲਗੇ ਉਚਾਰਨ ਰਸਨਾ ਤੇ ਸਬਦ ਬਾਣੀ। ਚਰ ਲਿਖਾਰੀ ਤੀਰ ਅਪਨੇ ਠਹਿਰਾਏ ਲਿਖਦੇ ਜਾਣ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਕੁਛ ਰਸਨੀ ਅਲਾਏ। ਭਾਈ ਸੰਤ ਰਾਮ ਤੇ ਹਰੀਆ, ਸੁਖਾ ਮਨਸਾ ਰਾਮ ਲਿਖਦੇ ਜਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਕਰੇ ਬਖਾਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਹਿਬ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਕਰ ਗਏ ਸਵਾਰ। ਸੋਲਾ ਸੈ ਸੈਤਲੀ ਹਾਤ ਇਨ ਪੈਖ ਰਹੇ ਚਾਰ। ' ਬੀਸਵਨੀਨਾਮਾ ਭਾ: ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬਰ, ਪਤਰਾ ੬੭-੬੮)

ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਰਾਮ ਸਰ ਦੇ ਕੰਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਬੰਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਆਦਿ ਬੀਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਉਤਾਰ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਬੀਤਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਕਈ ਉਤਾਰੇ ਹੋਏ। ਪਿਛੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਦਰਜ ਹੋਣ ਲਗੀ ਪਰ ਹਰ ਲਿਖਾਰੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਉਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਜੈਤਸਰੀ ਨਾਲ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਦੇ ਸਬਦ ਦਰਜ ਕੀਤੇ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਕੋ ਥਾਂ ਨਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ (* ਆਗੂ ਪੈਤੀ ਬਰਖ ਕੀ, ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਕੀ ਆਹਿ। ਲਿਖੇ ਲਿਖਾਏ ਪੋਥੀਆਂ, ਮਨ ਮਹਿ ਬਹੁ ਉਤਸਾਹ। - ' ਸ਼ਹੀਦ ਬਿਲਾਸ ਕਿਤ ਭਾ: ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਾਲੇ ਦਮਦਮੇ ਬੀਤਾਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਇਕੋ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਤਰਤੀਬ ਰਹੇ। ਪਿਛੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਾਲੇ ਦਮਦਮੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਵੀ ਬੀਤਾਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਾਲੇ ਦਮਦਮੇ ਕਾਫੀ ਅਸਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇਹ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਬੀਤ ਦਮਦਮੀ ਬੀਤ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਮਦਮੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਛਪੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਵਾਏ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਸਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਦੋਹਰੇ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਤੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘਾਲ ਸਦਾ ਪਰਸੰਸਾ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ।

ਇਤਨੇ ਵਡੇ ਅਕਾਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸਦੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੰਜ ਛੇ ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਕਾਵਿ-ਕਿਰਤ ਤਿਨ ਦਰਜਨ ਤੇ ਉਤੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੀਤ-ਬਧ ਕਰਨਾ ਸਚਮੁਚ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ, ਡੂੰਘੀ ਸੂਝ ਤੇ ਕਰਤੀ ਘਾਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਗੱਲੋਂ ਹੀ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨ ਬੀਜ ਬੀਜੇ, ਕਿਆਰੇ ਸਿੱਜੇ, ਗੋਡੀ ਕਰੇ, ਖੇਤੀ ਪਕਾਏ ਤੇ ਫਿਰ ਖੁਦ ਆਪ ਪੀਹ ਕੇ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰੇ, ਬਾਲ ਵਿੱਚ ਪਰੋਸੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਅਨਭਵ ਤੇ ਵਿਦਵੇ ਦਾ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ ਵਡੀ ਘਾਲ ਬਾਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਸੰਗੀਤਕ ਬਾਲ ਵਿਚ ਪਰੋਸੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੱਖਤਾ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੋਹਰ ਛਾਪ ਲਾਉਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਬਲੁ ਵਿਚਿ ਤਿਨਿ ਵਸਤੁ ਪਈਓ, ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਪਇਓ, ਜਿਸਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ।

ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਢੈ, ਤਿਸਕਾ ਜੋਇ ਅਧਾਰੋ।

ਏਹ ਵਸਤੁ ਤਜੀਅ ਨ ਜਾਈ, ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਖੁ ਉਚਿਰਾਧਾਰੋ।

ਤਮ ਸੰਸਾਰੁ ਚਰਨ ਲਗਿ ਤਰੀਐ, ਸਭੁ ਠਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੋ।

“ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਐਸਾ ਥਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਬਿਨਾ ਸ਼ਕ ਭਾਰਤ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ (ਗ੍ਰੰਥਾਂ) ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰਚਿਤ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਉਤੱਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਰਿਗ ਵੇਦ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਡਾ: ਸੁਨਿਤੀ ਕੁਮਾਰ ਚੈਟਰਜੀ)

(ਨੋਟ: ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।)

(ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਤਰਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਐਸ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਾਕੁਰ)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ

ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਸਮਝ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗਵਿਨ ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਗਵਿਨ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ ਜਿਸਨੇ ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਦੀ ਅਵਤਾਰ-ਪੁਜਾ ਤੋਂ ਬਚਾਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪੁਜਾ ਵਲ ਲਾਇਆ ਤੇ ਬੀੜਾਂ ਲਿਖਕੇ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਗਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੂਰਤੀ ਜਾਂ ਬੁਤ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਸਦਾ ਸਥਾਨ ਲਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤ ਬੀੜਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਬੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਕਈ ਨਵੀਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਛਾਪੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਤਾਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਫਰੋਲਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਨਾਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕਠਿਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਤੇ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਲਿਖਾਵਟ ਜਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਵਰਣਮਾਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਕਈ ਚੰਗੇ ਸਿੱਟੇ ਕਢ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਸਰੇ ਹਰ ਬੀੜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਟੂਕਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਚਲਿਤ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਬਿਤਾਂ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਇਤਿਹਾਸ ਲਈ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਕਈ ਗੁੰਝਲਾਂ ਸੁਲਝਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੀਸਰੇ ਕਈ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਵਾਰਤਕ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਵੀ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਂਹਿਤ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਵੰਡਾਈ ਦਾ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਅਗਵਾਈ ਨੌਕੇ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆਂ ਹੀ ਸੋਧ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਬਿਉਰਾ ਜਾਣਨਾ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੀ ਹੈ।

(੧) **ਭਾ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲੀ** - ਇਹ ਅੰਦਰ ਬੀੜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸ ਗਿਆਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਲਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ੩੦-੩੫ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ, ਛੰਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣਾ ਤੇ ਪੰਜ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਪਦਿਆਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਨਾ ਤੇ ਮੁੜ ਦੁਬਾਰਾ ਸੋਧ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਣਾ ਲਿਖਾਉਣਾ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾ ਗੁਰਦਾਸ ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਚਾਰ ਲਿਖਾਰੀ - ਭਾ ਸੰਤ ਦਾਸ, ਭਾ ਹਰੀਆ, ਭਾ ਸੁਖਾ ਤੇ ਭਾ ਮਨਸਾ ਰਾਮ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬੀੜ ਦਾ ਖਰੜਾ ਰਾਮਸਰ ਕੰਦੋ ਏਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸਨ ਤੇ ਉਪਰ ਸਮਾਂ ਲਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਲਿਖਣ ਕਾਲ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਬੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੬੪੮ ਬਿ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਭਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿਬਰ ਨੇ ੧੬੫੪ ਬਿ ਸੰਮਤ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਮ ਰਵਾਇਤ ੧੬੬੧ ਬਿ ਦੀ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ, ਦੇਹਅਰੋਗਤਾ ਤੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਫੁਟਿਲ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ੧੬੪੮ ਬਿ ਵਿਚ ਇਹ ਬੀੜ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵੀ ਸੀ। ਜੁਨਾਂਚਿ ੧੬੫੫ ਬਿ ਵਿਚ ਅਕਬਰ ਨੇ ਇਸ ਬੀੜ ਦਾ ਕੱਚ ਪੱਕਾ ਰੂਪ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਦੀ ਟੂਕ ਤੇ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

(੨) **ਭਾ ਬੰਨੋ ਵਾਲੀ** - ਖਾਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਭਾ ਬੰਨੋ ਨੇ ਅੰਦਰ ਬੀੜ ਤੇ ਦੂਜਾ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ੪੬੭ ਹਨ। ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਲਦ ਬੰਨਾਉਣ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸਿਆਣੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਬੀੜ ਲਿਖ ਲਈ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਇਤਨਾ ਸੋਧ ਕੰਮ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਲਈ ਯੋਗ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ। ਜਿਲਦ ਲਾਹੌਰ ਬੰਨਾਉਣੀ ਸੀ, ਇਹ ਗੁਜਰਾਤ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇ ਗਏ? ਇਹ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਾਖੀ ਸੰਤੋਖਜਨਕ ਨਹੀਂ। ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾ ਬੰਨੋ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ, ਸਰਦਾ-ਪੁਜਾਦਾ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਲਾ ਕੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀੜ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ਇਉਂ ਦਰਜ ਹੈ: *ਅਸੂ ਵਦੀ ੧ ਸੰਮਤ ੧੬੫੯ ਪੋਥੀ ਲਿਖਿ ਪਹੁੰਚੇ*। ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਛੰਦ ਵੀ ਲਿਖ ਲਏ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਦਾਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸ਼ਬਦ, ਮੀਰਾ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਮਾਰੂ), ਰਣ ਤੁੰਜਨਤਾ ਵਾਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਛੰਦ। ਅੰਤ ਵਿਚ ੧ ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ, ੨ ਬਾਇ ਆਤਸ ੩ ਰਤਨਮਾਲਾ ਅੰਦਰ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਧੂ ਛੰਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਤੇ *ਪੋਥੀ ਲਿਖਿ ਪਹੁੰਚ ਲਿਖਿਆ* ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਬੰਨੋ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹਨ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਕਲ ਦੀ ਨਕਲ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀੜ ਨੂੰ *ਖਾਰੀ* ਕਿਹਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਖਾਰਾ ਸੀ ਜੋਹਾ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ। ਸੋ ਖਾਰਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਾਮ ਕਾਰਣ ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਇਸਨੂੰ ਖਾਰੀ ਬੀੜ ਕਹਿਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਭੁਲ ਹੈ। ਇਹ ਬੀੜ ਬੜੇ ਜ਼ਿਲਾ ਮੇਰਠ ਵਿਚ ਭਾ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਭਾ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਹਨ।

(੩) **ਬੋਹੜ ਵਾਲੀ** - ਪਿੰਡ ਖਾਰਾ ਮਾਂਗਟ (ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ) ਤੋਂ ਪੰਜ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਪਿੰਡ ਬੋਹੜ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਕ ਬੀੜ ਪਈ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਪੱਤਰੇ ੫੬੯ ਹਨ। ਸੰਮਤ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: *੧੬੫੯ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੫ - (ਜੀ.ਬੀ.ਸਿੰਘ)*

ਨੋਟ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ (ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇਹ ਲੜੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਗਾਮੀ ਅੰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ। ਅੰਕ ਨੰ ੫ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹੋ।

(ਗੁਰਪੁਰ ਵਾਸੀ ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਦਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਧਨਵਦ ਸਹਿਤ)

ਕੀ ਤੁਸੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ?

- ❧ ਸਿਵਾਇ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ , ਸਵੱਈਆਂ ਅਤੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਂ ਹੇਠ ਦਰਜ ਹੈ ।
- ❧ ਪਹਿਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਲਾ ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਹੈ ।
- ❧ ਮਾਝ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ❧ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਾਣੀ ਗਾਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੈ ।
- ❧ ਆਸਾ ਰਾਗ ਗਾਇਆ ਹੀ ਠੰਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ❧ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।
- ❧ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੋਦਰ ਦੀ ਪਉੜੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਅਦੇਸ਼ ਹੈ ।
- ❧ ਸਭ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਤੀਆਂ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹਨ ।
- ❧ ਧਨਾਸਰੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।
- ❧ ਟੋਚੀ ਰਾਗ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਗਵੱਯਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਮੰਗਦਾ ਸੀ । ੨੧ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਟੋਚੀਆਂ ਸੁਣੀਦੀਆਂ ਹਨ ।
- ❧ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੀ ਚੌਕੀ ਰੋਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।
- ❧ ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ ਭੈਰਉ , ਰਾਮਕਲੀ ਤੇ ਟੋਚੀ ਮਿਲਕੇ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
- ❧ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਛੰਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।
- ❧ ਬਸੰਤ ਇਕ ਐਸਾ ਰਾਗ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸੁਰਿਤ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।
- ❧ ਰਾਗ ਮਲਾਰ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਸਲੋਕ ਦਰਜ ਹਨ ਉਹ **ਮੀਹ ਮਲਾਰ ਤੇ ਬਬੀਰੋ** ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਸਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ❧ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਿਤ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਾਨੜੇ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਚੌਕੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ।
- ❧ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ - ਸੁਕ , ਜਨਕ , ਸੁਦਾਮਾ , ਧੂ , ਬਿਦਰ , ਨਾਮ ਦੇਵ , ਜੈਦਉ ਜੀ , ਕਬੀਰ ਜੀ , ਤਿਲੋਚਨ ਜੀ , ਅਜਮੁਲ , ਉਗਰਸੈਣ , ਗਨਕਾ , ਧੰਨਾ ਜੀ , ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ।
- ❧ ਸੂਹੀ ਸੂਫੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਰਾਗ ਹੈ । ਸੁਹਾਗ ਤੇ ਸੁਹਾਗਣ ਦਾ ਇਥੇ ਵਰਨਣ ਹੈ । ਸੁਚੱਜੀ, ਗੁਣਵੰਤੀ, ਕੁਚੱਜੀ, ਕੁੜਮਾਈ ਤੇ ਲਾਵਾ ਇਸੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਰੱਖੀਆਂ ਕਿ ਕੋਈ ਭੜਕੀਲਾ ਤੇ ਸੋਗਮਈ ਰਾਗ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਦਰਮਿਆਨ ਤੇ ਮੋਘ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਦੀਪਕ ਅੰਤ ਸਾੜੇ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਘ ਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ। ਹਾਂ ਗਾਉੜੀ ਨਾਲ ਦੀਪਕੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਲਾਈ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਸ ਥਾਂ ਮਿਲਦੇ ਰਾਗ ਅਤੇ ਇਕ ਥਾਂ ਆਸਾ ਦੀ ਥਾਂ ਆਸਾਵਰੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਾਗ ਐਸਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਰਾਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ , ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸੰਗੀਤ-ਚਾਰੀਐ ਟੋਚੀ ਨੂੰ ਰਾਗਨੀ ਹੀ ਗਿਣਦੇ ਹਨ।

(ਪੁਸਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਰ-ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਖੇ ਧਨਵੰਤ ਸਹਿਤ - ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਰੂ)

Guru Granth Sahib

No institutionalised religion is safe from erosion till its tenets and doctrines have been enshrined in some tangible, though, permanent form. Great religions of the world, therefore, have taken care to prepare or compile one volume which is sovereign and supreme in its authority. Guru Granth, the sacred book of the Sikhs is a volume that takes its place alongside the world's greatest scriptures, the *Vedas*, the *Zind-Avesta*, the *Bible* and the *Koran*. Its power is the power of the puissant and winged word, and no exegesis or commentary or translation can ever convey the full beauty of its thought and poetry. And yet the great Sikh scripture is not a knot of metaphysical riddles and abstract theorising. On the contrary, since for the most part it employs the idiom of the common people, and draws its imagery, metaphors and symbols from the home, the street and market place, its poetry has a rare kind of immediacy, concreteness and urgency.

The Sikhs undeed regard the Granth as a complete, inviolable and final embodiment of the message of the Guru. There is to be no word beyond the Word. And that's how Guru Gobind Singh, the Tenth Guru, spoke to the congregation shortly before his ascension:

"O Beloved Khalsa, let him who desireth to behold the Guru or Spiritual teacher, obey the Granth Sahib. It is the visible body of the Guru."

The *Guru Granth* was first compiled by the Fifth Guru, Arjan Dev, in A.D. 1604 in the city of Amritsar. Its second and last version was the handiwork of Guru Gobind Singh, and it was finalised at Damdama in the year 1705. He included the hymns of his father, Guru Tegh Bahadur, in the new text. Since then, the authorised version has been transcribed and printed a number of times, and it abides. Its adoration or veneration is an article of faith with the Sikhs.

One of the greatest glories of the *Guru Granth* is its catholic character. It is a scripture completely free from bias, animus and controversy. Indeed, the uniqueness of the *Granth* in this respect is all the more astonishing when we think of the obscurantism, factionalism and fanaticism of the period in which it was composed. Perhaps, it is the only scripture of its kind which contains within its sacred covers the songs and utterances of a wide variety of saints, savants and bards. For it's instructive to note that a fairly substantial part of the volume carries the compositions of Hindu *bhaktas*, Muslim divines and Sufi poets and God-intoxicated souls in quest of Truth and Love. Obviously, the idea of Guru Arjan Dev was to establish the fundamental unity of all religions and mystic experiences. The *Guru Granth* contains the compositions and utterances of the high-born Brahmins and the proud Kashatriyas, as also of the lowly Shudras and the unlettered Jats. This was done at a time when the caste-system in India had almost paralysed the conscience of man.

The *Guru Granth*, then, is a *sui generis* scripture. It is indeed magnificent compendium of the religious, mystic and metaphysical poetry written or uttered between the 12th. and 17th. centuries in different parts of India. It is also at the same time a mirror of the sociological, economic and political conditions of the day. The satire on the reactionary rulers, the obscurantist clergy, the fake fakirs and the like is open, uncompromising and telling. In showing the path to spiritual salvation, the *Guru Granth* does not ignore the secular and creature life of man.

The poetry of the *Granth* is in itself a subject worthy of the highest consideration. The language principally employed is the language of the saints, evolved during the medieval period - a language which, allowing for variations, still enjoyed wide currency in Northern India. Its appeal lay in the directness, energy and resilience. Based on the local dialects, it was leavened with expressions from Sanskrit, Prakrit, Persian, Arabic and Marathi etc.

(CONTD. ON NEXT PAGE)

Another outstanding feature of the *Guru Granth* is the precision and beauty of its prosody. Whilst a great deal of it is cast in traditional verse forms (shlokas and paudis), and could best be understood in the context of the well-known classical ragas, several hymns and songs make use of popular folklore and meters (*alahanis, ghoris, chhands* etc.). The inner and integral relationship between music and verse has been maintained with scholarly rectitude and concern. This complete musicalisation of thought in a scientific and studied manner makes for the unusually vigorous yet supple discipline of the *Granth's* metrics and notations. The entire *Bani* whose printed version in its current form comes to 1430 pages, is divided into 33 sections. While the first section comprises the soulful and inspiring song of Guru Nanak called *Japuji*, as also a few selected paudis or couplets, the final section is a collection of assorted verses, including the *Shlokas* and *swayyas* of the *bhatts*. The remaining 31 sections are named after the well-known classical ragas.

The division, thus, is strictly based on musicology. Further more , each psalm or song is preceded by a number (*mohalla*) which denotes the name of the composer-Guru from guru Nanak onwards. It may be noted that the apostolic succession extends from the First to the Tenth Guru, and the Gurus are often referred to reverentially by their place in the order. What's more each Guru speaks in the name of the Founder Guru whose spirit informs his nine successors. The House of Nanak is indeed a spiritual decagon, based upon a geometry of vision.

The Sikh philosophy as embodied in the *Guru Granth* is chiefly a philosophy of action and deed and consequence. Though in its essentials, it is completely in tune with the ancient Indian thought regarding the genesis of the world and ultimate nature of reality, it moves away from quietism, passivity and abstractions. The emphasis is on shared communal experience, on purposive and idealistic involvement. The extinction of the ego or self is the corner-stone of Sikhism. A person finds fulfilment or vindication by immersion in the sea of life.....

God, according to the *Adi Granth* , is Omnipresent, Omnipotent, Omniscient. He is the Initiator, and the End. He is Self-Creator and Self-Propellor.

The soul too in its essence symbolises this trinity. It has lost its state of bliss as a result of the ego and the *id* . Caught in the meshes of power and self, it has lost its native and true moorings, and is being tossed about by the whirligig of time. A soul thus alienated from the Lord keeps spinning through aeons of suffering. The road to heaven lies through His Grace.

The idea of the soul as the Lord's consort is repeated in the Guru Granth. The mystique of the marriage is invoked time and again to emphasize the indissoluble and ineluctable nature of the union. Man is ordained wife and commanded to live in the Will of the Lord. Any infidelity or transgression is inconceivable. The nuptial and spousal imagery of the hymns is sensuously rich, apposite and striking. It will thus be seen that the Guru Granth offers a perfect set of values and a practical code of conduct.

(Note: The above extracts have been taken from the book titled "*Guru Granth Ramnavali*," The master copy of this was prepared in Panjabi by Dr Taran Singh with the active co-operation of late S.Piara Singh Padam. The English version was prepared by Dr.D.S.Maini, Sardar Bakhshish Singh and Dr.Gurdit Singh. - Editor)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ।

ਅਸੀਂ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸਮੇਂ, ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵੱਲ ਫੋਟੋਗਰਾਫਰ ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਜਣ ਬਹੁਤ ਘਟ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੋਧ ਨੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਬਾਰੇ ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਡਾ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਦਾ ਭਾਗ ਹਨ ਜੋ ਦਸ ਨੌਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। (ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਰੂ, ਵੈਨਿੰਗ, ਕੈਨੇਡਾ)

ਤਕਰੀਬਨ ਸੱਤਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਗਲ ਏ। ਹਿੰਦ ਦੀ ਇਕ ਛਾਉਣੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਆਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ :-

‘ਹਮ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰ ਸਿੱਖ ਮਜ਼ਹਬ ਕੀ ਮੁਤਬੱਰਕ ਕਿਤਾਬੋ ਕੋ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ। ਕਲ ਸਵੇਰੇ ਦਸ ਬਜੇ ਹਮਾਰੇ ਦਫਤਰ ਮੇ ਇਨ ਕੋ ‘ਪਾਦਰੀ’ ਲੋਕ ਲੋਕਰ ਪੇਸ਼ ਹੋ’ ਤੇ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਮੌਲਵੀ ਜੀ ਮੁਤਬੱਰਕ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਜਿਲਦ ਕਪੜੇ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਤੇ ਪੰਡਤ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭਾਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਸਹਿਊਣੇ ਰੁਮਾਲ ਵਿਚ ਸਜਾ ਕੇ ਉਪਰ ਫੁਲ ਰਖ ਕੇ ਸਾਹਬ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀਨ। ਪਰੰਤੂ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਗਰੰਥੀ ਖਾਲੀ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਖਮੋਸੀ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਪਾਸ ਖੜੇ ਸਨ। ਮੌਲਵੀ ਜੀ ਤੇ ਪੰਡਤ ਜੀ ਤੋਂ ਫਾਰਗ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ :-

‘ਤੇ ਆਪ ਆਪਣੀ ਮੁਤਬੱਰਕ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਲਾਏ ਹੋ?’ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਾ: ‘ਜੀ ਉਨ ਕੋ ਦਰਸਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਆਪ ਕੋ ਹਮਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਨਾ ਹੋਗਾ।’

‘ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਨਾ ਹੋਗਾ? ਕਿਆ ਬੋਲਤਾ ਹੈ ਯਿਹ ਲੋਗ? ਹਮ ਛਾਉਣੀ ਕਾ ਬੜਾ ਅਫਸਰ ਹੈ। ਹਮੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਨਾ ਹੋਗਾ?’ ਕਰੋਧ ਭਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਰਿਸ਼ਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਸਜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਗਾ। ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ਅਠ ਵਜੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਪਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਰਾ ਖਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸਵਛ ਦਾਂਦਨੀ ਬਲੇ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ। ਉਹੋ ਗ੍ਰੰਥੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਬੇ ਬੈਠੇ ਚੌਰ ਝੁਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਫਸਰੀ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਦੇ ਸਹਾਇਕ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਪਰੋਮੀ ਸਿੱਖ ਜਮਾਦਾਰ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ, ਬਾਹਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਣ ਤੇ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ। ਆਪਣੇ ਬੂਟ ਉਤਾਰ, ਹਥ ਸਾਫ ਕਰ, ਉਹ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭੈਭਤਿ ਹੋਇਆ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਕੀਰਤਨ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਤੇ ਪਰੋਮੀ ਦੀ ਲੈ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਵੀ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤੋਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਇਹ ਅਨੰਦ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਾਣਿਆ।

ਪੂਰੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਦ ਉਹ ਉਠ ਬੈਠਾ। ਅਦਬ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਿਆ।-----ਉਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਝੰਗ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ:

‘ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਐਸਾ ਇਹਤਰਾਮ ਕਰਤੇ ਹੈ ਤੁਹ ਸਚਮੁਚ ਖੁਦਾ ਕੇ ਬੰਦੇ ਹੈ। ਉਨ ਕਾ ਗੁਰੂ ਬੜਾ ਅਜਮਿ (ਉਚਾ) ਹੈ। ਸੱਚਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਕੌਮ ਸਚਮੁਚ ਪਿਆਰ ਔਰ ਇਜ਼ਤ ਕੇ ਕਾਬਲ ਹੈ।’ ਉਹ ਅਫਸਰ ਜਦ ਤਕ ਛਾਉਣੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਲੈਂਦਾ।

GURU GARANTH SAHIB JI

(Presentation: Pritam Singh Matharu, Welling, Kent)

The Holy Garanth Sahib is by no means a Sikh Bible alone, but it is the universal Bible of Man. For its spirit is so large and profound and there is nothing sectarian in it. It contains only universal Truth. It is the lyric of divine love, and all the people of the earth subsist on such glowing lyrical prayer.

Along with the hymns of the Gurus, we find Psalms of Kabir, Ravidas, Namdev, Jaidev, and of Muslim divines like Sheikh Farid and Bhikam and of many others who were inspired by the Divine spirit. Although the hymns of fifteen saints have been included in Garanth Sahib yet it is a single great scripture in which there is a remarkable unity of outlook, sincerity of purpose and beauty of poetry and realism of vision. It has really one theme - man's search for God, his longing and yearning after God, his intense love for Him, and to feel His presence and live mentally and spiritually healthy life on earth. The Guru Garanth is but One Song, One Idea, and One Life.

Guru Arjan Dev's personal contribution to the Garanth Sahib is by far the greatest of all the Bhagatas combined together. There are 2218 hymns contributed by Guru Arjan himself. The hymns are set to music. There is a wide range of mystical emotions, intimate expressions of the personal realization of God and rapturous hymns of divine love. To convey their message of love, light and life, the Gurus employed both music and poetry in the writings of Guru Garanth Sahib ji. For you can speak Truth uncontradicted in verse, you cannot in prose. The hymns of Guru Garanth are set to measures of thirtyone classical Indian ragas.

One who reads this Divine Scripture is undoubtedly stirred to the depth by the spirit which pervades the whole poetry. Each verse sparkles with divine rufulence, each line tingles us with rare joy. There is no human cord that is not struck, there is no depth that is not stirred. It imparts the Spark of Life that kindles the "Extinguished-Ones" and makes the 'Broken Ones'. In the pages of the Holy Garantha, we do feel man comes into his own, developed to his full stature of manhood, when man is no longer a mere man, but one with the Supreme Self. No longer are forces of nature, the object of worship, but only the Timeless Spirit. The arid desert of philosophy has been replaced by mountain-heights of love-lit meditation.

Guru Garanth Sahib is not a book of cold wrangling philosophy, but it is pulsating with the warm blood of the heart. Sweet humility has taken the place of inflated egoism. In the Guru Garanth Sahib, there is the first genuine attempt to completely take off the veil from the Spirit. Above all, Guru Garanth is the only Bible which gives you complete information about NAM - the Word or Logos, which is the key to the Kingdom of Heaven within us, and but for which all poetry is verbiage and all philosophy illusory. This Divine Poetry brings the man face to face with this Dazzling, Eternal and All-Pervading Reality, Golden State ultimate, reaching which all is one.

Each psalm of the Guru, is a beautiful piece which can well be termed the Gems of Spirit. The following is one such inspired psalm which depicts the state of mind, when Truth dawns on man:

"The shell of the egg of illusion has burst,

My mind is illumined;
The Guru has broken the fetters
The captive soul is freed.

No more cycles of life and death,
No more fretting and fuming
The steaming cauldron of desires has cooled down
No sooner the Guru showered the blessings of NAM on me. Now Truth is my Resting Ground,

My enemies-the senses that assailed me,
Are under my control since I found the Saint's company.
The Lord in His mercy has now removed
All the temptations that once stood in my way.

The load of 'Karma' is taken off my breast

And I soar like a bird, free on its wings,
No more restraint,
I now act without any desire for reward.

I have crossed the sea of life
And have reached the shore.
The Guru has done this act of mercy
Truth is my Resting Ground,

Truth is the Rock on which I stand,
I dwell in Truth
Truth is my Capital & Stock-in-Trade,
Saith Nank, Yea, I have found My House
within me." (Guru Arjan: Rag Maru)

The Dasam Garanth.

Guru Gobind Singh ji was not only an exceptional warrior but also a creative genius. His scholarship in Persian, Hindi, and Panjabi enabled him to write verses in different poetic forms. He patronised fifty-two poets in court. The most important of them were Bhai Nandlal Goya and Sainapat.

The Dasam Garanth, compiled by Bhai Mani Singh after Guru Gobind Singh's death, contains more than 1400 pages in Brij Bhasha, Persian and Panjabi. The contents are mythological, philosophical and autobiographical. The two main themes of the Guru's work-- authentically ascribed to him-- are in praise of the Almighty and to the power of the sword. The verses were meant to stir the people in his times with patriotic and martial fervour. The following compositions are definitely written by the tenth Guru.

The Jaap Sahib: This is a unique composition in a variety of meters, praising the characteristics and power of God.

Bachitra Natak: A wonderful drama, an intimate autobiography recounting the mission of the Guru.

Akal Ustat, Shabad Hazare, Tatees, Swayya: These hymns enshrine the praises of the Timeless One in telling phrases and striking similes. Here is an example:

"As waves beating on the shingle,
Go back and in the ocean mingle,
So, from God come all things under the sun,
And to God return, when their race is run."

Zafar - Nama: This poetic epistle in Persian was addressed to the Emperor Aurangzeb and throws light on the guru's opposition to tyranny and fanaticism.

What impresses one in the Dasam Garanth is the excellence of the poetic technique and the choice of words and epithets. Guru Gobind Singh -- even when the situation appeared desperate, after his leaving Anandpur--- never at all doubted victory or his unflinching faith in God,

"With Thee I will in adversity dwell but
Without Thee, a life of ease is a life in hell."

The versatility of this Saint-Soldier in composing devotional verses shows the richness of his mind, his spiritual attainment and heroic grandeur.

(with thanks from 'Introduction to Sikhism')

GURU GARANTH JI MANYO.....

When the call of the Father from Heaven came, Guru Gobind Singh ji called the sacred assembly of the Khalsa and gave the last enduring message of his mission, placing five pice and a coconut before the Garanth Sahib, he said,

"So had the Eternal Father ordained,
And therefore I set up the Panth,-
The holy way of life,
This is the final commandment;
The Word is the Master now -

Guru Garanth, the Brahm Gyan, the Song of Nam.
Let all disciples seek the Master in the Divine Word-
The Spirit of all the Ten Gurus
Is enshrined in Guru Garanth
The Embodiment of the Divine Word."

(A free Translation)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਬੰਧੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਵਿਚਾਰ।

(ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਾਰੂ, ਵੈਲਿੰਗਟਨ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਚੰਭੇ ਦੀ ਨਵੀਨਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਮੈਂ ਜਾਣ ਗਈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦਰਅਸਲ ਹੀ ਨਵੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਨਵੀਨ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਮੁਤਲਾਸ਼ੀ ਮਨ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪਰਲਬੱਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ: 'ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਅਤੇ ਅਜੋਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਇੰਸ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਕਿਫ ਹੋਣ, ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖਣ ਲਗਣ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਲਿਖਣ ਗੇ?' ਆਪ ਹੀ ਮਿਸਿਜ਼ ਪਰਲਬੱਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਉਤਰ ਦਿੰਦੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ:-

‘ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਉਹ ਕੁੱਝ ਹੀ ਲਿਖਣ ਗੇ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਸਮੇਂ) ਲਿਖਿਆ ਸੀ।’

(ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਪਰਸਿਧ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪਰਲਬੱਕ)

ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਅਤੇ ਫਲਾਸਫਰ ਆਰਨਲਡ ਟਾਇਨਬੀ ਭਵਿਖਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

‘ਹੁਣ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁਕੜ ਕੇ ਛੋਟੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਦ ਆਵਾ ਜਾਣੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਇਤਨੇ ਸੰਪੰਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਤ ਧਰਮ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਗੇ। ਅਜਹੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਮਹਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਗਾ।’

ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਡਾ: ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਸਰਧਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

‘ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਮੇਲਤਾ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।’

ਡਾ: ਸੁਨਿਤੀ ਕੁਮਾਰ ਚੈਟਰਜੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

‘ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਬਿਨਾ ਸ਼ਕ ਭਾਰਤ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰਚਿਤ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਰਿਗ ਵੇਦ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।’

ਡਾ: ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਆਹੂਜਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਜ਼ਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਈ ੧੯੭੮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਸੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਉਤਨਾ ਹੀ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਿੱਚ ਰਿਗ ਵੇਦ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦੰਡੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ੧੯੭੬ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਾਰ ਸਮੇਲਨ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਗੁਰੂ-ਦੇਵ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਰੂੜੀਗਤ ਪ੍ਰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਵੇਕਮਈ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਕਰਮ-ਯੋਗੀ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।